

A KAKAS- HÁZ



EGY
UKRÁN
CSALÁD
története

„Gyönyörűen megírt
és lebilincselő könyv a családról
és a hovatartozásról. Szívből ajánlom!” – *Coffee & Books*

*fine
selection*

VICTORIA BELIM

VICTORIA BELIM

A
KAKAS-
HÁZ

EGY
UKRÁN
CSALÁD
története

Első kiadás

Könyvmolyképző Kiadó, Szeged, 2024

Prológus



2022 AUGUSZTUSÁBAN VÉGEZTEM az utolsó simításokat ezen a könyvön, és miközben átolvastam a kéziratot az Ukrajnából érkező hírek háttérében, ismét belém hasított a történet befejezésének sürgőssége. Az Ukrajnáról alkotott képem személyes, a saját történetemet követi nyomon az ukrán történelem hullámvölgyeivel szemben. Ugyanakkor a könyv feltárja az ukrán identitás bonyolult természetét és az ország szovjet múlttal sújtott helyzetét. Ennélfogva *A Kakas-ház* feltárja a jelenleg zajló háború mibenlétét.

A 2014-es év sorsfordító volt számomra, a történések ráébresztettek, milyen erősen kötődöm a szülőföldemhez, noha már rég nem éltem ott. A Krím annektálása megmutatta, milyen egyszerűen megváltozhat a világrend, és hogy mennyire jelentéktelenek a nemzetállamok

közötti szerződések. Ugyanakkor felfedte az ukrán történelem összetettségét, amelyet, mint határvidék, a földrajza nagyban befolyásolt. Az Oroszország és az Európai Unió között fekvő Ukrajnát hol erre, hol arra cibálták. Ez a huzavona néha élénk eszmecsereket jelent. Máskor pedig katasztrófába torkollik, épp ahogy 2014-ben is.

Abban az évben tértem vissza az országba, ahol életem első tizenöt évében éltem, hogy tölthessek némi időt a nagyanyámmal, Valentinával, és újra felfedezzem Ukrajnát. A 2019-ig tartó utazásaim szolgáltattak alapot *A Kakas-házhoz*.

Most olvasva *A Kakas-házat* hallok egy visszhangot a régi idők háborúi és a jelenleg is zajló között, amely szomorúsága ellenére is remélem, hogy sokkal erőteljesebb lesz az otthonomnak hívott országot megérteni kívánó olvasók számára. Bár a jövő továbbra is bizonytalan, Ukrajna állhatatossága reménnyel tölt el, hogy győztesen kerül ki a háborúból.

Úgy döntöttem, hogy *A Kakas-házat* a dédnagyanyám, Asya vezetéknevét használva, Belim név alatt publikálom, az általa preferált írásmóddal, így tisztelegve életem egyik legmeghatározóbb asszonya előtt, aki inspirált, hogy papírra vessem a történetünket.

A könyvben szereplő családtagjaim valódi keresztnévét használtam, ugyanakkor a történet néhány szereplőjének vezetéknevét, a jelenlegi ukrán helyzet fényében, adatvédelmi okokból megváltoztattuk.

1. RÉSZ

Az ukrán parthoz

1. fejezet



Egy hónappal azután, hogy a druszája annektálta a Krímet, megszakadt a kapcsolatom Vlagyimir bácsikámmal. Tel-avivi idő szerint hajnali háromkor küldte el az utolsó üzenetét, amelyben az állt, hogy a családunk hálás lehetne a Szovjetuniónak. Amikor reggel nyolckor Brüsszelben elolvastam az e-mailt, alig tűnt fel, hogy a bácsikám Skype avatárja élettelen szürkére változott, és a Viber-fiókjában többé már nem volt ott a fotó, amin törökülésben ül.

A szavai lekötötték a figyelmemet. Számos vérlázító dolgot írt: hogy Amerika átmosta az agyamat, hogy az amerikai kapitalizmus megölte az apámat, de ami igazán szíven ütött, hogy mi, az egész családunk, hálával tartozik a Szovjetuniónak. Visszataszítónak tűnt a gondolat, hogy bárkinek olyan rezsim után kellene vágyakoznia, aminek a neve egyet jelent a totalitarizmussal. Nem akartam elhinni, hogy a nagybátyám, egy jógaimádó lelkes fotográfus a Szovjetunió

védelmére kelt. Az SZSZKSZ kíméletlenül elbánt a családfánkkal. Megtizedelt minket háborúkban, éhínségben, tisztogatásokban. Drágán megfizettük a hét évtizednyi szovjet szocializmus árát. Minél több dolgot idéztem fel az Ukrajnában töltött szovjet gyerekkoromból és a nyomorúságos nyolcvanas évekből, annál jobban lüktetett a halántékom és szorult össze a torkom. Lecsuktam a laptopot, az ablakhoz léptem és a hűvös üvegnek nyomtam a homlokom.

Brüsszel oromzatos épületei csillogtak az esőtől, és a sötét felhők a város határát jelző faszor fölött lógtak. Lassan az üvegre leheltem, figyeltem, ahogy a piros tetők narancsos árnyalatot öltenek. Néhány pillanattal később azonban a leheletem leszáradt az üvegről, és minden újra életre kelt, talán még élénkebben, mint azelőtt. De a gondolataim nem tisztultak ki.

Vlagyimir apám bátyja volt. Három évvel korábban veszítettem el apámat, és Vlagyimir maradt az egyetlen kapocs a család azon ágához. Ugyanabban az országban születtünk; Ukrajnában. Ugyanazt a nyelvet beszéltük; orosz. És most már mindegyikünk élt olyan helyen, ahol senki sem ismert minket gyerekként, ahogy Vlagyimir szerette mondogatni. Mégis, amikor vitatkoztunk, mintha két külön bolygóról származtunk volna. Tizenöt évesen emigráltam Ukrajnából Chicagóba, Vlagyimir pedig ötvenöt évesen Tel-Avivba, de ő megmaradt a maga saját kis szovjet galaxisában. Az ő Szovjetuniója semmiben sem hasonlított az általam ismerthez. Számomra a Szovjetunió nélkülözést és üres bolti polcokat jelentett. Az övé atomhatalmat és erős hadsereget. Az én Szovjetunióm a nyolcvanas évek összeomlását és a csernobili katasztrófát okozta. Az övé fellendítette az ötvenes éveket, és felküldte az első embert az űrbe Jurij Gagarin személyében. Megdöbbenett, hogy Vlagyimir azt várta tőlem, legyen hálás bármelyik Szovjetunióért.

Volt néhány elkötelezett kommunista a családban, sőt, anyai dédapám büszkén vallotta magát bolseviknak. Ugyanakkor ezek a kommunisták 1991-ben Ukrajna függetlenségére szavaztak, akárcsak a bolsevik dédapám. Senki sem akarta a Szovjetuniót. Világéletemben betegségeként tekintettem a nosztalgiára, a szovjet nosztalgiára pedig különleges kórként. Vlagyimir esete nyugtalanított. Az épeszű embernek nem kellett volna hogy hiányozzon a sorban állás az ételért, az áramszünetek és az állandó készlethiányok. Ahogy épeszű embernek olyan rezsim után sem kellett volna ácsingóznia, amelyik megdöntött mindenféle humanista értéket, és polgárai millióit börtönözte be vagy gyilkolta meg. Még Vlagyimirt is bezárták, amiért másolatokat készített egy Beatles-kazettáról, szóval, ha valaki, akkor ő volt az agymosott.

Ha máskor beszélek Vlagyimirral, ügyet sem vettem volna a megjegyzéseire. A hetvenes évei végén járt, és a nagyszüleim generációjából sokaknak volt olyan véleménye és elképzelése, amit nem tudtam felfogni. Nehezteltem az Amerika-ellenes megjegyzéseire, de az orosz televízió hatására csak fondorlatos összeesküvéseket és az ötödik hadoszlopot látta a világban. A politikáról általában közös érdeklődésünkre, a jógára tereltem a szót. Vagy megkértem, hogy játssza le a még fiatal korában rögzített néma videókat, amelyek digitalizálásán folyamatosan dolgozott. Legutóbbi munkáján én szerepeltem még pocaklakóként. Vlagyimir egy családi vakáción készítette a felvételt: a várandós anyám kezével a pocakján, amint lábujjait a folyóba mártja, és huncutul néz a kamerába; apám pedig egy nagy, csillogó halat húz ki a vízből. A kamera apámról anyámra vándorol, amint apám épp átadja anyámnak a halat, hogy tisztítsa meg. A kamera ráközelít anyám fekete, vállig érő hajával keretezett arcára, és jól láthatóan megmutatja a fintorát. Vlagyimir a gyerekkoromat

egészen 1986-ig, a csernobili katasztrófáig és a szüleim válásáig végigkövető felvétel második felén dolgozott.

Azonban, amíg Vlagyimir a szovjet nosztalgiapropagandát hirdette, Ukrajnát szétszaggatták a vasfüggöny újjáépítésének nevében. Újabb dolog, amiben Vlagyimir és Putyin véleménye egyezett: a meggyőződés, miszerint a Szovjetunió felbomlása „az évszázad katasztrófája”.

Ha a nagybátyám nem ragaszkodott volna megszállottan ahhoz, hogy az Egyesült Államok minden gonosznak a forrása, hibáztathatta volna az új otthonomat, Brüsszelt is, mert minden egy ott kieszelt dokumentummal kezdődött az EU központjában, nem messze a lakásomtól. A tragédiát visszavezethette volna egy olyan egyezményre, amely meghatározta az EU és Ukrajna közti kereskedelmi és együttműködési feltételeket. A szerződés részletezett egy gazdasági és politikai társulást, amelyben az EU pénzügyi támogatást, kedvező piaci feltételeket, valamint a jogi normák és a védelmi politika végső konvergenciáját ígérte. Ukrajna gazdag mezőgazdasági erőforrásai és az EU keleti határán elfoglalt stratégiai helyzete vonzó partnerré tették az országot. Oroszország számára azonban a szomszédos állam Nyugat felé fordulása fenyegetőnek és veszélyesnek tűnt, mivel ez az Ukrajna feletti befolyás és ellenőrzés elvesztését jelentette, pedig Ukrajna már a cárok kora óta fontos része az orosz politikának. Az egyezmény aláírásával sem változott volna sok minden, legalábbis Ukrajna számára nem, ugyanis csak a legoptimistábbak reménykedhettek abban, hogy egy darab papír megnyitja az EU-tagság kapuit egy működésképtelen posztszovjet állam előtt.

Az egyezményt nem írták alá. Az akkori ukrán elnök, Viktor Janukovics, a találkozókön csak babszalgott az EU tisztségviselőivel, és semmitmondóan beszélt a szabadságról és demokráciáról. Majd

2013 novemberében aláíratlan egyezményt nyújtott át az EU-nak, és elfogadott egy orosz hitelmentőcsomagot. Amikor a hír napvilágot látott, rengeteg ukrán háborodott fel. Jelentéktelensége ellenére az egyezmény a Nyugat felé fordulást jelentette, egy álmot, szemben a burjánzó korrupcióval és Oroszország állandó nyomásával. „Most már semmi sem fog változni”, mondta anyám szipogva a telefon másik végén Chicagóban. Néztük a riportokat a tévében, mutatták a kijevi főtéren, a Majdanon gyülekező és Janukovics pálfordulása ellen tüntető diákokat. „Soha semmi nem változik Ukrajnában”, ismételte magát anyám akárhányszor csak beszéltünk. A kétségbeesés törékennyé tette a hangját. Eljött a karácsony, és a diákok az ukrán tél leghidegebb napjaiban is tovább folytatták a virrasztást a főtéren.

– Hova vezet ez? – kérdezte tőlem anyám, de nem tudtam a választ.

A majdani felkelés kezdete a 2004-es narancsos forradalomra emlékeztetett, amely az ukrainai elnökválasztáson a Janukovics által elkövetett csalások miatt indult. Ez a forradalom ugyanazon korrupciós vádak közepette dőlt dugába, mint amelyek az összes ukrán elnökséget sújtották. Nem feccölhettem energiát még egy forradalomba, ami jó eséllyel ugyanolyan véget ér, mint a többi, és Vlagyimirral egyetértettünk abban, hogy megérteni az ukrán politikát hálátlan feladat. Politológiát hallgattam, sőt, a posztkommunista országok korrupciós mintájáról még tételt is írtam, de Ukrajna továbbra is kifogott rajtam. A föld, ahol születtem, továbbra is egy távoli, ismeretlen vidék maradt.

Akár értettem Ukrajnát, akár nem, a majdani események letaglóztak. Miután a kormányerők a tüntetőkre támadtak, a tömeg még inkább növekedett. Mindenféle társadalmi rétegből a legkülönbözőbb háttérű emberek csatlakoztak a tüntetéshez. A kormány brutalitással válaszolt, és végül mesterlövészekkel lötték a tüntetőket.

Sokkos állapotban figyeltem a híreket.

A járdát beterítő vörös tócsák, a golyó ütötte lyukak, az égő autógumik nem emlékeztettek Majdanra. Az én Majdanom teljesen más volt.

– Találkozzunk a Majdanon.

Noha az iskolai barátommal, Aljonával közel laktunk egymáshoz, képesek voltunk átvágni a városon, hogy a Kijev központjában fekvő, másfél kilométer hosszú Krescsatikon találkozzunk, ott, ahol az a Majdannel összeér. A tér langyos kőlépcsőin ücsörögtünk, és figyeltük az előttünk elsuhanó diákokat, családokat és turistákat. Azt képeltük, hogy mi is részesei vagyunk ennek az energiának, jókedvnek és csillogásnak. 1994-ben az Egyesült Államokba költözésem előtti napon, három évvel Ukrajna függetlenné válása után, Aljonával kimentünk a Majdanra. Csokifagyit vettünk egy utcai árustól, és a téren kóricálva elnyaltuk. Aljona egy bársonygalléros, kobaltnék ruhát viselt, amiben úgy nézett ki, mint a végzet asszonya, ami mindig is szeretett volna lenni. Rajtam vörös rúzs volt, ami összeállt a szám sarkában, és olyan voltam, mint egy fura kamasz, aminek egyáltalán nem akartam látszani. A gesztenyefák sötét rózsaszín virágba borultak, ami csak itt volt rájuk jellemző, és úgy tűnt, sosem ér véget a tavasz.

2014-ben viszont úgy éreztem, sosem jön el a tavasz. A képernyőn látható alakok botladozva egymásnak ütköztek. A kamera követte őket a fekete füstön át, majd elkapta a lövöldözők árnyékát. A fegyverropogás hangja visszhangzott a brüsszeli szobámban. Megsüketített a saját szívverésem. Amikor valamit, ami a miénk – amit természetesnek vettünk –, a szemünk láttára pusztítanak el, mi magunk is vele pusztulunk. Miután végignéztem a lövöldözést a Majdanon, még inkább ragaszkodtam az Ukrajnával kapcsolatos

emlékeimhez abban a reményben, hogy megpróbáljam helyreállítani, ami az enyém és a részem.

Vajon Aljona is ott volt a tüntetésen? Miután elköltöztünk Ukrajnából, néhány évig tartottuk a kapcsolatot, de idővel a levelek egyre rövidebbek lettek, végül pedig teljesen megszűntek. Emlékeztem rá, hol lakott Kijevben, de nem tudtam, hogy alakult az élete.

Hiába nőtt a feszültség Ukrajna és Oroszország között, makacsul hittem benne, hogy a konfliktus sosem fogja érinteni a családomat. Még a majdani lövöldözés után sem hittem, hogy Oroszország háborút indítana. És még ha engedtem is a háború valószínűtlen lehetőségének, biztosra vettem, hogy az Oroszország és Ukrajna közti konfliktus nem szakíthatja szét a családom összefonódó gyökerét. A családom ukrán ága valószínűleg roma és zsidó származású volt, az orosz ág pedig szívére vette a kommunista „a népek barátsága” szlogent, mert a különféle házasságok révén az uniós országok jó része képviseltette magát a családfám sűrűjében.

Otthon oroszul beszéltünk, kivéve az anyai nagyszüleimet, Asyat és Szergejt, akik az ukránt használták. Nem tekintettem ezt etnikai különbségnek, mert Asya és Szergej egy kis faluban lakott, mi, többiek pedig Kijevben. A Szovjetunió nagyvárosaiban mindenki oroszul beszélt, míg a falvakban az adott ország anyanyelvét használták. Orosz származású apám és Vlagyimir is beszélt ukránul, és jobban tudták a nemzeti költő, Tarasz Sevcsenko verseit, mint az ukrán anyám. Néhány rokonunk beszélte az azerit, örményt, jiddist, lengyelt és fehéroroszt. Az újonnan kötött házasságokkal és barátságokkal új szokások és hagyományok jelentek meg, amelyek még több szint és kultúrát hoztak a tarka háztartásunkba. Az iskolában tanácsaltan voltam, hogy mit írjak a nemzetiségi rubrikába a kitöltendő adatlapokon, ezért a tanárom legnagyobb megdöbbenésére szabadon

hagytam. Nem tanítottak meg arra, hogy az embereket az etnikai, faji hovatartozásuk vagy az anyanyelvük alapján soroljam be. Nem úgy neveltek, hogy egy bizonyos csoporttal azonosítsam magam. Évekbe telt megtanulnom, hogy nem ez a megszokott, de mindvégig hittem benne, hogy így kellene lennie.

Miután Chicagóba költöztünk, az identitásom továbbra is homályos maradt. Hiányoztak az Ukrajnában maradt nagyszüleim és barátaim. Hiányzott Kijev, a szovjet nyereség és a középkori, arany kupolás pompa kettőssége. Magam alá kerültem, verseket írtam a halálról és az élet hiábavalóságáról. Anyámat és a mostohaapámat teljesen lefoglalta, hogy belerázódjanak az új életükbe, engem pedig magamra hagytak, rám bízta, hogyan birkózom meg az egyik országból a másikba költözéssel és a felnőtté válással. De hamarosan sok szeretnivalót találtam az új országomban. A kilencvenes években Chicago külvárosában felnőve csak úgy ittam az amerikai olvasztótégely és sokrétű identitás eszméjét. Nem éreztem szükségét, hogy besoroljam magam. Amikor valaki megkérdezte, honnan jöttem, azt feleltem: „Oroszországból”. Az amerikaiak nagy részének, akikkel találkoztam, volt némi fogalma a szovjetekről, de Ukrajnáról semmi. Anyám ukrán volt, apám orosz, és minekutána az SZSZKSZ-ben az etnikai hovatartozás apai ágon öröklődött, én magam is lehettem orosz.

Ennek nem volt jelentősége a családukban. Sem a Szovjetunió összeomlása, sem az emigráció nem változtatta meg a családom nyitott és toleráns hozzáállását a sokszínűséghez, én pedig nem számítottam egy újabb ukrán politikai válság bekövetkezésére.

De amikor az orosz hadsereg bevonult a Krím félszigetre, a feszültség fellángolt Vlagyimir és köztem. Minél több hírt olvastam – óránként böngésztem át őket –, annál inkább idegenebbnek éreztem a testem. Nem bírtam megállni, hogy ne nézzem a kegyetlen

felvételeket, és hogy reményt keressek valamiben, bármiben, ami megakadályozhatja, hogy a dolgok elfajuljanak. De a tankok borbogtak, a férfiak jelöletlen, zöld egyenruhában tartották a pozíciójukat, rajtam meg úrrá lett a pánik.

– Ne légy ilyen szigorú. A félszigetet Hruscsov ajándékozta Ukrajnának – mondta Vlagyimir.

Így próbált megnyugtatni, amikor Skype-on beszélünk, és a gondolatainkat a Krím félsziget töltötte ki. Vlagyimir az 1954-es eseményre célzott, amikor a főtitkár az Ukrán Tanácsköztársaság részének nyilvánította a félszigetet.

– A krímiiek oroszok, akárcsak mi.

Szerettem volna hozzáfűzni, hogy én félig ukrán vagyok, de nem tettem, mert a háború nem az etnikai hovatartozásról szólt, hiába akarták úgy beállítani, és én továbbra sem szerettem címkéket aggatni magamra.

– Megfelelkezel az első lakosokról, a tatárokról – feleltem.

– Az elsők a görögök voltak – javított ki Vlagyimir.

– Hát Sztálin deportálta a görögöket és a tatárokat is a második világháború után – kontráztam rá türelmetlenül.

– És amikor Ukrajna kivált a Szovjetunióból, magával vitte a Krímet is, és meg sem kérdezte az embereket, hogy ők mit akarnak. Ebbe belegondoltál?

Vlagyimir felemelte a hangját, és már nem próbált vigasztalni. Újfént nem értettem egyet a nagybátyám történelmi nézeteivel, mert 1991-ben Ukrajna népszavazáson döntött a függetlenségéről, és minden régió, beleértve a Krímet is, a Szovjetunió elhagyására voksolt. Az igazat megvallva azonban a Krímen kisebb arányban szavaztak a kiválásra, de ezt nem említettem Vlagyimirnak, mert amúgy sem figyelt rám.

– Hibáztatod a krímieket Putyin támogatásáért? – kérdezte.

– Te miért támogatsz őt? – kérdeztem vissza. – Ráadásul Tel-Aviv-ból!

– Orosz vagyok.

– Úgy tűnik, még oroszabb lettél, amióta elhagytad Ukrajnát. De hol születted? Hol töltötted életed nagy részét? Ukrajnában!

Vlagyimir lenézett a képernyő bal sarkába. Éles vonásai voltak, kopasz feje kiemelte beesett arcát. Vékony volt, úgy nézett ki, mint egy sztilita szerzetes, de amikor mondtam valamit, ami felzavarta, félmosolyra húzta a száját és egy zsémbes manóra hasonlított.

– Akárhányszor amerikai vagy európai politikusokat hallgatok, megdöbben, mennyire nem ismerik Ukrajna történelmét – mondta végül Vlagyimir. – A beszédük nem több, mint gyerekes fecsegés.

– Még az ukránok is alig ismerik a történelmüket, mit vársz akkor másoktól? – kérdeztem.

Vlagyimir megkönnyebbülten bólintott, hogy valamiben még mindig egyetértünk, aztán témát váltottunk, és filmekről beszéltünk. Azt boncolgattuk, hogy egy kamera mennyivel több mindent lát, mint a szem.

Aznap döböntem rá, hogy a háború személyes tragédiává vált. Az ukránjai konfliktus az irányításról szólt, nem az etnikumokról vagy a nyelvről. Azonban a címkék – hogy orosz párti, ukrán párti, orosz ajkú, ukrán ajkú vagy európai párti – a politikai hovatartozás rövidítésévé váltak. Életemben először elvárták tőlem, hogy oldalt válasszak, és címkét akasszak a nyakamba, de még így sem tudtam kirángatni az orosz vagy ukrán szálát az identitásom gubancából. A politikai hovatartozásomban sem voltam biztos, kivéve, hogy semmiképpen sem akartam a Szovjetunió újraegyesítését.

Abban sem voltam biztos, hogy vissza akarok-e térni Ukrajnába. Anyám minden évben visszalátogatott, amióta az Egyesült Államokba költöztünk, hogy az édesanyjával, az én nagyanyámmal, Valentinával töltsse a nyarat, de nem mindig futotta kettő transzatlanti repjegyre. Azon ritka alkalmakkor, amikor vele tartottam, sokkal idegenebbnek éreztem Kijevet, mint Chicagót valaha is. A Szovjetunió, amiben életem első tizenhárom évét töltöttem eltűnt, és a helyét átvevő Ukrajna ismeretlen lett. Húsz Amerikában töltött év után a férjemmel Belgiumba költöztünk, és visszatértem a régi világba, amit a családom némi megbánással hagyott hátra. Azt hittem, többször megyek majd Ukrajnába. Tévedtem. „A távozás nehéz, ahogy a visszatérés is” – mondta Valentina. Nem értettem, mire céloz. Csak annyit tudtam, hogy nehéz volt megérkezni, és még nehezebb számolni azzal, ami hátramaradt.

Végül nem volt beleszólásom, mert Ukrajna tért vissza hozzám. Visszaállt az idő, mintha az Amerikában és Belgiumban töltött évek meg sem történtek volna. Ukrajna, amit sosem vallottam magaménak, magával ragadott, és emlékekkel töltötte be a bennem tátongó ürességet. A gyerekkoromból ismerős tájak – a régi kijevi lakásunk, a gesztenyefák és a dédnagyapám barackszínű háza Berehben – sokkal tisztábban rémlettek fel, mint a brüsszeli lakásommal szemközti épületek. Ezek a ragyogó emlékek gyötrelmesen pislákoltak az ukrainai vérengzés fényében, mégis kutattam utánuk, felidézve a legapróbb részleteket is, mint amikor az ember egy lüktető sebre nyomja a kezét, hogy lássa, mekkora fájdalmat bír elviselni. A majdani lövöldözés eloszlatta az Ukrajna távollétéről szőtt illúzióimat. Aztán Putyin és az orosz parlament által 2014. március 1-jén jóváhagyott döntés a katonai erő bevetéséről Ukrajnában, lerombolta a háborúval kapcsolatos tévképzeteimet. A háború már a küszöbön állt.

A legtöbb szovjet gyerekhez hasonlóan én is a nagyszüleim második világháborús történetein nőttem fel. Folyton azt ismételték: „Bárcsak ne volna háború.” Minden más katasztrófán túl lehet jutni, de átélni egy háborút rosszabb a halálnál.

Először a szovjet–afgán háború során tapasztaltam meg, miről is beszéltek a nagyszüleim. Az összecsapások távoliak voltak ugyan, de az afganisztáni hegyekből visszatérő veteránok magukkal hozták a háborút. Néha lehetett látni őket, morcosak voltak, hiányoztak a végtagjaik, harmonikáztak az utcán, zavaros dolgokat beszéltek hangosan a buszon, amitől a frász jött rám. A legremisztőbbek ugyanakkor az olyanok voltak, mint Danil, apám jó barátja. 1984-ben sorozták be, egy évvel később pedig menesztették. Magas volt, és sötét hajával feltűnően jóképű. A feleségével, Másával ültek az étkezőasztalunknál. Vicceket mesélt. Elhadarta a poénokat, és olyan hangosan nevetett, hogy észre sem vette a némaságunkat. Aztán a mondat közepén megállt, és olyan erővel markolta meg az asztal szélét, hogy kifehéredtek a bütykei. Mása keze és tekintete nem tudott megnyugodni. Anyám apámra pillantott, aki esedezve nézte Danilt. Néhány végteleznek tűnő másodperccel később Danil újra hahotázni kezdett, de a felesége továbbra is habogott, és anyám megkért, hogy menjek ki játszani. Nem használtunk olyan kifejezéseket, mint *depresszió*, *szorongás* vagy *poszttraumás stressz szindróma*. Csak egy szót használtunk, ami mindent helyettesített; *háború*.

Egy alkalommal Danil és Mása meghívott minket vacsorára. Amikor a házukhoz értünk, hatalmas tömeg és egy mentő állta az utunkat. „Milyen jóképű férfi”, jegyezte meg valaki.

- A néhai katonáknak mindig vannak fegyvereik.
- Sokuk zavarodottan tér vissza.
- Nem, a vadászpuskája volt az.

– A fürdőkádban tette.

– Háború...

Apám félrelökve az embereket a ház felé sietett. Anyám befogta a fületem, és a szoknyájába temette az arcomat. Annyira remegett a keze, hogy a kis gyöngyös gyűrűje fájdalmasan rángatta a hajamat. Elhúztam magam a szorításából. Két orvos egy fehér lepedővel letakart hordágyat vitt. Egy rongybaba karja lengett a lépések ritmusára. Mása mereven állt a ház ajtajában, de amint meglátta apámat, ordítva a földre rogyott. Anyám megragadta a kezemet, és maga után vonszolva kirohant az udvarból. Mása szívet tépő üvöltése hazáig visszhangzott a fülünkben.

Alig hétéves lehettem, mikor Danil öngyilkos lett, de még 2014-ben is kirázott a hideg az emléktől az ukrain háború hírei hallatán. Nem feledtem Mása üvöltését, és minél valóságosabb lett a háború, annál inkább összeszorult a torkom. A háború elkezdődött, még mielőtt az első lövést leadták volna, de az is hamarosan bekövetkezett, és emberek veszték oda. Miután Oroszország annektálta a Krímet, több kelet-ukrainai város is kikiáltotta a függetlenségét Kijevtől, és Oroszország támogatását kérte. Egyik napról a másikra születtek új köztársaságok és új harcmezők. Az újságok címlapjai tele voltak a városokkal, ahol az emberek lerohanták a kormányzati épületeket, és egymásnak estek – Harkiv, Doneck, Odessza, Mariupol.

Látni, hogy a helyeken, amikhez személyes emlékek fűznek, eluralkodik a zűrzavar... Elvette az időérzékemet. Anyám Harkivban született, Ukrajna legkeletibb nagyvárosában, ahol Valentina földrajzot tanult. Apám egyszer hozott egy darab nyers szenet Doneckből, ahol egy sikertelen szibériai aranybányászat után dolgozott. Azt mondta, hogy egy meteorit, anyám állította, hogy csak egy hétköznapi kő, de a durva, csillogó felülete akkor is magával ragadott. Odesszában

a Patyomkin-lépcsőn elveszítettem a kedvenc plüssmackómat, és csak azzal tudtak megvigasztalni, hogy apám később a parton megmutatta, hogyan vedlik le a héjukat a remeterákok. A gyümölcsseiről híres Mariupolban anyámmal vettünk egy cseresznye fa csemetét a dédanyám, Asya kertjébe. Az aktuális események minden érzést elnémítottak bennem, kivéve a félelmet és a pánikot. A hely, ahol születtem, ahol felnőttem, ahol a nagyanyám lakott, szenvedett, és én is szenvedtem. Az Ukrajnát sújtó újabb és újabb erőszakos cselekedetek visszhangoztak bennem, képek és emlékek özönét szabadították fel.

Vlagyimir a saját démonjaival küszködött. Jobb napokon képeket küldött e-mailben a fiatalkorából, egy-egy történettel kísérvé, amint éppen a barátja motorján átszeli Ukrajnát, vagy hogy hogyan épített a testvérével hangrögzítő eszközöket. Sokkal inkább azonban orosz weboldalak linkjeivel bombázott, amik az ukrainai eseményeket neonácik és nacionalisták tevékenységének tulajdonította. Amikor Doneckben és Luhanszkban a szeparatisták megalapították a szakadár köztársaságukat, az orosz propaganda elharapódzott, és összeesküvés-elméletekkel, hatalmi kilátásokkal és paranoiával tartotta lázban a követőit. Miután Vlagyimir is elhitte az elméletet, hogy az ukrainai eseményekért a CIA és az ukrán nacionalisták közösen felelősek, a beszélgetéseinket fantomok kísértették. Haragjának másik célpontja az USA volt.

– Miért kellett Amerikának beleavatkoznia? Miért avatkoznak mindig bele?

Csontos ujjával a kamerába mutatott.

Igaz, hogy elköltöztem az Egyesült Államokból, de az a hely táplált engem, és erős kötődést éreztem iránta. Sőt, úgy láttam, hogy Amerika segítsége létfontosságú Ukrajna számára, hogy képesek legyenek megállítani az oroszokat még a határon. Kezdtém elveszíteni a türelmemet, és minden beszélgetéssel egyre védekezőbbé váltam.

– Amikor apád eldöntötte, hogy Amerikába költözik, elmondtam neki a véleményem – folytatta Vlagyimir. – Mondtam neki, hogy hatalmas hibát követ el. Bárcsak hallgatott volna rám...

Megrándult az állkapcsom.

– Hagyd ki ebből az apámat, oké? – kértem, és kitaláltam, hogy vár a postás az ajtóban, hogy lezárhassam a beszélgetést.

Ahogy telt-múlt az idő, Ukrajna és a politika uralta a beszélgetéseinket. Az egyre feszültebbé váló eszmecezerünk ellenére Vlagyimir volt az egyetlen kapcsolatomban apám családjával. Úgy gondoltam, szüksége van a társaságomra, mivel a hetvenes éveiben járt, és a lányával élt, akit viszont túlságosan lefoglalt a két munkahelye. Vlagyimir gyenge egészségi állapota miatt leginkább online élt társasági életet, én pedig a magam részéről egy olyan helyen vágytam családi kötelékekre, ahol nem találhattam. Mégis, ahogy Vlagyimir véleménye egyre radikálisabbá vált, sem megjósolni, sem irányítani nem tudtam a rájuk adott reakciómat.

– Európa hálás lehetne Sztálinnak – mondta. – Ha ő nincs, Hitler mindannyiunkat elpusztít.

Hallottam már Vlagyimirt, amint épp Putyint dicsőíti, és a demokráciát csak a „vagyon felhalmozásának engedélyeként” becsméri, de a Sztálin iránti tisztelete meglepett.

– Sztálin ugyanolyan volt, mint Hitler – feleltem kissé erélyesebben, mint akartam.

– Ő legalább nyert háborút – vágott vissza Vlagyimir.

A háború mindent megmagyarázott, ahogy mindig.

– De milyen áron! A Szovjetunió kilencmillió embert veszített, mert semmibe vette őket. Daria nagymama tizenkettő testvére, a te bácsikáid és nénikéid közül mindössze ketten éltek túl a háborút! És mennyi embert ölt meg Sztálin rezsimje? Húszmilliót! Ha nem többet!

TETSZIK? MI IS NAGYON SZERETJÜK.

Szívből ajánljuk,
ha öröme és felszabadult percekre vágysz!

**Már rendelhető!
ÉLVEZD MIHAMARABB!**

**MOST
KEDVEZMÉNNYEL**

lehet a tiéd!

[Megnézem.](#)

NE HAGYD KI!

Rendeld meg most a kiadónál!

Még több jó könyv

megjelenését támogatom veled.

[Imádom a jó könyveket. Kérem máris!](#)

Hideg tavaszi fuvallat szaladt át a szobán, az asztalomon lévő papírokat felborzolta, de a levegő izzott körülöttem.

– Én túléltem a háborút – jegyezte meg lehangoltan Vlagyimir. Egy szót sem szóltam, és mindketten fészkelődni kezdtünk a kamera előtt.

– De ahogy mondtam, Sztálinnak háborút kellett vívnia, és keménynek kellett lennie. Mindig vannak következmények.

Vlagyimir ismét nyugodt és összeszedett volt.

– Milyen háborút vívott az 1930-as években, amikor milliónyi ukránt halálra éheztetett?

– Az úgynevezett holodomorról beszélsz? – kérdezte Vlagyimir gúnyosan kiejtve azt a szót, amellyel az ukránok a nagy éhínségre utalnak. – Rossz volt a termés. Rengeteg helyen éheztek az emberek, nem csak Ukrajnában.

– De Sztálin kényszerítette a kollektivizálást, és a Kommunista Párt visszatartotta a segélyeket az éhínség sújtotta területekről. Feljegyzések vannak róla, hogy az éhínséget generálták, hogy megtörjék a szovjet rendelkezéseknek ellenálló ukrán parasztokat.

– Ezt tanítják nektek az amerikai iskolában?

Bizonyítékokat és érveket sorakoztattam fel a fejemben, de az érveim lázításba torkolltak.

– Olyanokkal nőttem fel, akik még emlékeztek rá. Asya és Szergej átélte, és sokat mesélt róla – feleltem elcsukló hangon.

– Mind mesélünk történeteket, de azok nem mindig jelentik azt, amire gondolunk.

Később Vlagyimir elküldte nekem egy orosz nacionalista weboldal cikkét *Az ukrán éhínség igaz története* címmel. Meg sem kellett volna nyitnom, de nem tudtam ellenállni a kísértésnek, hogy még több fájdalmat okozzak magamnak. A cikk azt állította, hogy az